

פנינים מתורת רבינו הגאון
רבי רב הברך
קוק שליט"א
ייד"ק טבריה ת"ד

פקודי
גליון 4 | תשע"ט

נתמשכן בעוונותיהם של ישראל - עדות ששכינה בישראל

אֵלֶּה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדוּת אֲשֶׁר פָּקַד עַל פִּי מֹשֶׁה עֲבַדְתָּ הַלְלוּם בְּיַד אֵיתָמָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן (לח, נא)

כתב רש"י, "המשכן משכן - שני פעמים, רמז למקדש שנתמשכן בשני חורבניו על עוונותיהן של ישראל". והנה אמרו חז"ל (במקו"א) שעדות היא לכל ששכינה שורה בישראל, וזהו לשון "משכן העדות", עדות על ששכינה בישראל. ונראה שגם ענין זה שהמשכן נתמשכן בעוונותיהם של ישראל, אף זה עדות על כי השכינה שרויה בישראל. שהרי אם היו ישראל חשובים בעיני הקב"ה כמו שאר אומות העולם, הרי לא היו עוונותיהם משפיעים כל כך, מפני שרק זה אשר קרוב אל המלך כל כך, הרי הוא נענש בחומרה על פגיעתו במלך, נמצא מעתה, שמשכנו של המשכן בעוונותיהם של ישראל, אף הוא חלק מן העדות ששכינה שורה בישראל.

ועוד מצינו בפורענותם של ישראל, "בכה רבן יוחנן בן זכאי ואמר, אשריכם ישראל, בזמן שעושין רצונו של מקום - אין כל אומה ולשון שולטת בהם, ובזמן שאין עושין רצונו של מקום - מוסרין ביד אומה שפלה, ולא ביד אומה שפלה, אלא ביד בהמתן של אומה שפלה" (כתובות סו, ב). וענין זה שיוורדים ישראל בעת הפורענות למטה מבהמתם של עכו"ם, זהו ג"כ עדות וראיה על כי השכינה שורה בתוכם, ולית להו מגרמייהו כלום, ולזאת ברגע של סילוק שכינה, הרי הם יורדים למטה מבהמת עכו"ם.

שלימות המעשה של משה רבינו בעשיית המשכן

כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה (לט, א)

הנה נאמר כאן על עשיית כל הדברים "כאשר צוה ה' את משה", ולא נאמר "כאשר צוה ה'".

ונראה לבאר, מפני שעדות הכתוב כאן היא על תוספת שלימות שהיתה אצל משה. דהנה אף אם עושה אדם מצוה בלא שום פניות כלל, מכל מקום עדיין יש לו הנאה על כי הוא מקיים את אשר נצטוו לעשות, ומעתה אם היה הכתוב אומר "כאשר צוה ה'", היה אפשר להבין שאף אם אכן לא היתה לו שום פניה, אך מ"מ הנאת מקיים מה שנצטוו, והחזקת טובה לעצמו בכך - אפשר שקיימת היא כאן.

לזאת אמר הכתוב "כאשר צוה ה' את משה", והיינו בלשון נסתר, שהיתה עשייתו של משה כאילו שמע שנצטווה אדם אחר מאת ה', והיינו שאפילו הנאת קיום המצוה שנצטווה בה, גם זאת לא החזיק לעצמו, אלא שלימות כללי היתה כאן.

גמר העשיה בכלי המשכן ובבגדי כהונה

וַיַּעֲשׂוּ אֶת בְּגָדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה (לט, א) יש לדקדק בלשון המקרא, שלגבי בגדי כהונה נאמר "כאשר צוה ה' את משה" מיד בעת עשייתם, כמבואר במקראות שלפנינו, ואילו לגבי שאר כלי המשכן נאמר בהם "כאשר צוה את משה" רק בעת ההקמה, ולא בעת העשיה, וצריך ביאור מאי שגא.

ונראה לבאר, מפני שעשיית הכלים גרידא אינה גמר תכליתם עד הקמתם בתורת משכן, שזהו גמר התכלית שלהם, לכך נאמר בהם רק בעת ההקמה "כאשר צוה ה' את משה", שזהו גמר הציווי על עשייתם. משא"כ בבגדי כהונה, ששלימותם שלמה אף קודם לבישתם בגופו של כהן, שהלבישה אינה אלא מצוה בדיני העבודה, אך אין הלבישה הגדרה בעצם החפצא של הבגדים, לכך מיד עם עשייתם נאמר בהם "כאשר צוה ה' את משה", כיון שבעצם העשיה נשלם הציווי.

עוד מצינו חילוק בין הדברים, שכלים שעשה משה משיחתם מקדשתו, ואילו בבגדי כהונה לא היתה משיחה. מעתה נמצא, שגמר קדושת הבגדי כהונה היה זה לאלתר בעשיית החפצא, לכך נאמר מיד עם העשיה "כאשר צוה ה' את משה", כי שלמה העשיה. משא"כ בכלי המשכן שלא נגמר קיום הציווי אלא בהקמת המשכן ומשיחתו בו.

בני ישראל עשו העבודה ומשה ראה המלאכה

כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה בֶּן עֲשׂוֹ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל הַעֲבֹדָה: וַיֵּרָא מֹשֶׁה אֶת כָּל הַמְּלָאכָה וְהִנֵּה עָשׂוּ אֹתָהּ כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' בֶּן עֲשׂוֹ וַיְבָרֶךְ אֹתָם מֹשֶׁה (לט, מב-מג) יש לדקדק בשינוי לשון המקרא, שמתחילה קרא הכתוב לעשיית בני ישראל "עבודה", ואילו אח"כ כאשר ראה משה קרא לעשייתן "מלאכה", וצריך ביאור שינוי הלשונות.

ונראה לפרש, דהנה מצינו שאמרו חז"ל (בזוה"ק), שבשעה שהתחילו האומנין לעשות

עופת כהן לנאמנים

פניני משה ומתן עם רבינו

לימוד תורה בלא הבנה

איתא בגמרא (שבת פח, א) "הדר קבלוה בימי אחשורוש מאהבה". ומבואר מדברי המדרש (תנחומא ר"פ נח) דקאי על תורה שבעל פה. ואיתא בשאילתות (שאילתא סז) עדיף יומא דפוריא כיום שנתנה בו תורה. וע"ש בביאור הנצי"ב. וכתב החתם סופר בחידושי למגילה (ז ע"ב) שזהו סוד שישים תבשילין שעשה רבה בפורים, כנגד שישים מסכתות של תורה שבע"פ.

בתרגום יונתן איתא "ויהי תמן מיין חיינ לקידוש וְלֹא פִסְקִין וְלֹא סָרְגִין כֹּל יוֹמָא". וכבר הקשו בזה, שאם לא פסקו המים האלו מהכיר, אם כן היאך היו כשרים, והלא נפסלו בלינה. ואפשר לדון בזה, שכיון שמים אלו נתקיימו בכיור בנס, נמצא כי מה שקיימים עתה בעולם, אין זה מכח אתמול, אלא בכל רגע ורגע זהו קיום מחדש של המים, ואין לזה שייכות כלל לאתמול, ואפשר שכה"ג אינו נפסל בלינה, דפסול לינה הוא רק כאשר הוא קיים מחמת אתמול, אך כאן שכסדר נולדו מחדש בכל רגע א"כ אין בזה פסול לינה.

אמנם לכאורה יש להוכיח שלא כדברינו, דהנה התוספות בזבחים (נט, ב) הביאו מהמדרש שפרי הנשיאים שהתנדבו לשאת את הארון, קרבו בחנוכת המקדש על ידי שלמה. והקשו התוספות שם, היאך הקריב פרים אלו, והלא נפסלו מחמת פסול "זקנה". ותירצו שהיה זה על פי הוראת שעה של נביא. ומבואר בזה, שפסול של אריכת הזמן הוא תופס גם בדבר המתקיים מחוץ לחוקי הטבע. אכן יש לחלק בין הדברים, שפסול "זקנה" הוא מחמת ריבוי הזמן במציאות שעבר על הבהמה, ומציאות זו הלא קיימת היא אפילו היכא שכל קיומה של הבהמה בנס היא, דכיון שסוף סוף עבר עליה זמן רב כל כך, הרי היא פסולה. משא"כ פסול "לינה" שאינו מחמת ריבוי הזמן, אלא שעלות השחר הוא פסול בין שהיה בלילה ובין לא שהיה בלילה, שבעצם היותו בעת עלות השחר החפצא נפסל, ובזה יש לומר, שמכיון שנחשב כנולד מחדש בכל רגע, אם כן תו לא נפסל משום המאורע שעבר עליו אתמול, משא"כ מציאות של משך זמן אינו ניתן לביטול.

את מלאכתו, היתה נגמרת אותה המלאכה מאליה. נמצא לפי זה, כי החפצא של ה"מלאכה" לא בעשיית בני ישראל תליא, כי מאליה היתה נעשית.

מעתה זהו דקדוק לשון המקרא, "כן עשו בני ישראל את כל העבודה" - היינו את החלק השייך למעשה שלהם, אך משה ראה את ה"חפצא" אשר הובאה לפניו, וזהו "וירא משה את כל המלאכה" - כי המלאכה לא בעשיית העבודה של בני ישראל תליא, לכך אמר מלאכה.

כלים הפנימיים תחת תקרה

בְּיוֹם הַחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַחֵר לַחֲדָשׁ תִּקֵּים אֶת מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד (מ, ב)

הנה כלים הפנימיים היו תחת תקרה, ואילו כלים החיצוניים לא היו תחת תקרה. ונראה לבאר ענין הדבר על פי פשוטו, דהנה בתוספתא (מנחות פ"ו) איתא שהכלים הפנימיים מעכבין זה את זה, משא"כ במזבח הנחושת שאין דבר המעכבו (מלבד לגירסא דידן בירושלמי שקלים פ"ד י' ב שהכיר והכן מעכבים את העבודה. ומינה נשמע שמעכבים זה את זה, אך הגר"א הגיה שם המזבח וכרכוב וקרן), וזהו ענין הדבר שהכלים הפנימיים מצורפים באוהל אחד, כי מישך שייכו האחד בחבירו, ולא הכלים החיצוניים.

פסול לינה במי הכיור שהיו קיימים תדיר לדברי

התרגום יונתן

וַיֵּשֶׁם אֶת הַכִּיּוֹר בֵּין אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וַיִּתֵּן שָׁמָּה מִים לְרַחֲצָה (מ, ל)

הוא יפתח לבנו בתורתו

כאשר שאל אחד מרבינו כי יעון לו עצה כיצד לזכות לתורה, אמר רבינו, שהעצה לכך היא - ההתמדה והשקיעות בלימוד, וכיצד יבחן האדם את עצמו מהי גודל התמדתו, בזאת יבחן - אם מפסיק מלימודו מכל מילתא זוטרתא הרי כבר אינו שייך להתמדה, והעיקר הוא ללמוד ברציפות וששום טרדה בעולם לא תפסיקנו מלימודו. וסיפר בשם מרן הגר"ז צ"ל שאמר על אביו מרן הגר"ח הלי סאלאוויצקי צ"ל, שמעולם לא ניכרה על פניו התרגשות חיצונית, ולא הוריד דמעות, אפילו בעת אשר הגיעו לאוזניו שמועות קשות ביותר, אבל בעת אמירת "הוא יפתח לבנו בתורתו וישם בלבנו אהבתו ויראתו, למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה" היה פורץ בבכי תמרורים. וביאר רבינו פשר דבר, כי אין די בידיעת התורה לחוד, אלא צריך שתהא התורה בתוך לבו, ומידיעת התורה לחוד אפשר להגיע ח"ו גם - לריק ולבהלה, ולכך היה הגר"ח צ"ל מתחנן בדמעות שלישי, והדרך לכך היא ללמוד בשקיעות גדולה, ואז יכנסו דברי תורה לתוך לבו.

דעת
החכמה ומוסד

שפה לנאמנים - המשך

והנה ידועים דברי המג"א (סי' נ"ט ב) שהקורא משניות ואינו מבין, אין לו על זה שכל תלמוד תורה. וכ"כ המשנה ברורה שם. ושאר אחרונים רובם ככולם העתיקו כן לדינא (מלבד ספר בית יששכר שכתב משם אביו שחלק ע"ד המג"א, והוא ע"פ הגמרא בע"ז (יט, א), והובאו דבריו בס' מראית העין להחיד"א שם. והמעין בפרש"י בע"ז שם, יראה שלכאורה אין משם הערה ע"ד המג"א. ועמש"כ החיד"א שם).

אמנם בשו"ע הרב (ספ"ב מהלכות ת"ת) כתב בזה חילוק מחודש וז"ל "אך אם מוציא בשפתיו, אע"פ שאינו מבין, אפילו פירוש המילות, מפני שהוא עם הארץ, הרי זה מקיים מצות ולמדתם וכו', במה דברים אמורים בתורה שבכתב, אבל בתורה שבע"פ אם אינו מבין הפירוש אינו נחשב לימוד כלל" ע"כ. והנה חילוק זה שבין תורה שבכתב לתורה שבע"פ הוא צריך ביאור.

וביאר בזה רבינו שליט"א, שיסוד החילוק בזה הוא, כי תורה שבכתב אשר שורשה במקום עליון מן שמיא, לא שייך כלל להשיגה ולהבינה, והקריאה

בתורה אינה בתורת "להבין" בה, אלא יסודה היינו "לקבל" ממנה, ואדרבה מי שחושב שהוא "מבין" את תורה שבכתב - טיפש יקרא, אכן בתורה שבעל פה המאוחזרת טפי, הגם שבדאי עמוקה וארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים היא, ואין סוף לליבונה של תורה שבע"פ, מ"מ כאשר נאמרה ע"י חכמינו ז"ל, הרי לפי שיעור השגת כל איש ישראל נאמרה, ולזאת חסרון בהבנתה הרי זה חסרון בחיבור שבין האדם לתורה, כי לא הבין דרכה.

והנה יש שנקטו, שאף בתורה שבעל פה, אם אינו בר הכי להבין דברי משנה או הגמרא, יאמר בו "גרסו וקבל שכר", כי דוקא מי שיכול להבין אך מחמת עצלות גרסה נפשו לתאוה, בלא הבין, בזה הוא שאמרו הפוסקים שאין לו שכר ת"ת. (וכ"כ החיד"א במראית העין שם גם אליבא דהמג"א. וכתב עוד לחדש שאם מבין פירוש התיבות, הגם שאינו יודע הפירוש האמיתי של הענין, נחשב לימוד).

אמנם דעת רבינו שליט"א אינה כן, ורגיל להורות למי שאינו בר הכי ללמוד ולהבין, שעדיף לו שיקרא תהלים ושאר ענינים שבתנ"ך, מפני שהוא קרוב לסיני טפי מתורה שבע"פ. - מרשימות הגאון רבי יקותיאל אוהב ציון שליט"א.

הדפסת העלון לע"נ רבני טבריא

רבה הראשי של טבריא הצדיק החכם רבי חיים בן רבי יצחק סמאג'א צ"ל
רבה הראשי של טבריא הצדיק החכם רבי יעקב חי בן רבי ברוך זריהן צ"ל
מייסד ת"ת ביבאס, הצדיק החכם רבי רפאל ביבאס צ"ל

